Gruiu, Pârâul Gruiului și *Perii Gruiului, Pusta* și *Pârâul Pustii*. Din păcate, la majoritatea toponimelor lipsesc indicații privind situarea obiectului desemnat, localizare care ar fi confirmat (sau nu) dacă este vorba de locuri aflate în vecinătate, deci toponime care formează câmpuri toponimice.

Aparatul științific al cărții este completat de o bogată bibliografie, o legendă a abrevierilor folosite în text, un indice al autorilor citați, precum și de rezumate în engleză și franceză. Ar fi fost binevenit și un indice care să ajute la identificarea în lucrare a tuturor termenilor discutați de autoare. Exemplul Rozaliei Colciar de a pune la dispoziția cercetătorilor și a publicului nespecializat un studiu lingvistic al localității natale ar trebui urmat și de alți specialiști.

Daniela Butnaru
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”,
Academia Română, Filiala Iași, România
(d_butnaru@yahoo.com)

IOAN CANCIUC, *Protopopiatul Săveni. Contribuții monografice asupra localităților, bisericii și învățământului, cu completări și adaosuri*, Iași, Editura StudIS, 2024, vol. 1 – 504 p., vol. 2 – 474 p.

La 19 ani de la apariția monografiei dedicate Protopopiatului Săveni[4], preotul Ioan Canciuc publică o a doua ediție a lucrării, în două volume. După cum explică autorul în *Introducere*, reeditarea a fost impusă de necesitatea actualizării informației tematice, care să ofere „un plus valoric și o utilitate mai performantă” (I, p. 11) și care rezidă în introducerea de noi date preluate din arhive și biblioteci, dar și din lucrările de specialitate apărute în perioada 2005–2019.

Cercetarea de față ne oferă o perspectivă diacronică și sincronică asupra arealului Protopopiatului Săveni, alcătuit din 18 comune integrale (Adășeni, Avrămeni, Coțușca, Dângeni, Dobârceni, Drăgușeni, Hănești, Manoleasa, Mihălășeni, Mitoc, Ripiceni, Românești, Ștefănești, Știubieni, Ungureni, Unțeni, Vlăsinești, Vorniceni), patru sate din comuna Santa Mare și orașul Săveni. Astfel, sunt supuse analizei 165 de localități, dintre care 102 sunt actuale și 63 au dispărut de-a lungul timpului (I, p. 15).

Primul volum al lucrării de deschide cu o *Prefață* a cercetătorului științific Silviu Văcaru, urmată de o scurtă *Introducere* a autorului și de reluarea *Prefeței la ediția I*, semnată de istoricul Ioan Caproșu. Cercetarea propriu-zisă debutează cu capitolul *Așezările umane*, un scurt istoric al modului de constituire și de fragmentare a satelor botoșănene începând cu secolul al XIV-lea și până la marea reformă agrară din anii 1919–1922. Capitolul al II-lea, *Biserica*, este consacrat prezentării vieții religioase a satelor din Protopopiatul Săveni, mai bogat documentată abia după înființarea episcopiilor și a Mitropoliei Moldovei în secolul al XIV-lea, concomitent cu apariția protopopiatelor organizate pe ținuturi (I, p. 27). Urmează un scurt capitol dedicat *învățământului* sătesc din Moldova, considerat reglementat, chiar dacă precar, prin hrisovul voievodului Alex. C. Moruz din 1804, prin care se dispune înființarea de școli în fiecare ținut (I, p. 31).

[4] *Protopopiatul Săveni. Contribuții monografice asupra așezărilor, Bisericii și învățământului*, Botoșani, Editura AXA, 2005.

După *Glosar* și *Abrevieri*, volumul continuă cu partea cea mai consistentă, anume prezentarea satelor Protopopiatului Săveni în funcție de comuna de apartenență. Se remarcă uniformitatea expunerii informațiilor, fiecărei localități corespunzându-i un microstudiu care adună date administrativ-teritoriale, geografice, istorice, lingvistice (aici încadrându-se mai ales propunerile de etimologii toponimice), demografice, la care se adaugă indicații privind viața religioasă și activitatea școlară din arealul discutat.

Evoluția social-istorică a satelor este foarte bine documentată, cercetările similare ulterioare putând considera fără rezerve această lucrare ca fiind una de referință. Sunt prezentate, pentru fiecare așezare în parte, toate documentele în care acestea apar atestate de-a lungul timpului, fiind expusă, de asemenea, dinamica relațiilor de proprietate asupra moșiilor în discuție (evoluții, scindări, desființări, reînființări, schimbări de proprietari, vânzări și cumpărări etc.). La acest capitol semnalăm stringența indicării surselor documentare pentru fiecare informație furnizată, în caz contrar datele pierzându-și plauzibilitatea științifică: pentru satul Joldești, de exemplu, ni se indică faptul că numele său „a fost derivat din antroponimul *Joldea*, cel dintâi jude” (I, p. 330), fără nicio indicație documentară. În cazul satului Ichimenii Vechi, autorul afirmă, fără a ne face cunoscută sursa informației, că nu a existat o singură așezare, așa cum reiese din documentele oficiale, ci au fost „două sate, Ichimenii Vechi existent din vechime și Ichimenii Noi înființat după marea împroprietărire din anii 1919–1922” (I, p. 57).

Explicațiile etimologice ale toponimelor nu ating întotdeauna profunzimea analizei de specialitate, dar, atunci când ne sunt oferite, sunt încercări cel mai adesea corecte, atât în cazul oiconimelor personale, pentru care au fost identificate cu precizie persoanele care au stat la baza denominării (*Brăteni* – de la numele lui *Bratul* Pleșescul, *Cișmănești* – de la numele *Șușman*, *Dobârceni* – de la numele lui *Dobărcin*, *Hănești* – de la antroponimul *Hanu*, *Manoleasa* – de la numele soției lui Costache *Manole*, *Păunul* – de la numele proprietarului Neculai *Păun*, *Ratoșul Apostol* – de la numele căpitanului *Apostol* Ciurde, *Știubieni* – de la numele lui *Știubei*, atestat și în sintagma „movila lui Știubei” etc.), cât și în cazul oiconimelor descriptive, pentru care a fost evidențiată trăsătura care a motivat numele toponimic (*Bivolari* – pus în legătură cu creșterea și întreținerea cirezilor de bivoli, *Livada* – numele satului aflat în apropierea unei livezi de pomi fructiferi, *Bojii lui Petru* – motivat de prezența în zonă a pâlcurilor de boz, *Loturi* – de la loturile cu care au fost împroprietăriți locuitorii veniți aici din satul învecinat Liveni ș.a.).

Pentru că orice lucrare este perfectibilă, ne permitem să semnalăm anumite neajunsuri constatate în demersul etimologic întreprins de autor. Pentru *Adășeni*, de exemplu, se indică drept bază antroponimică numele boierului Vlad *Adiș*, la care se adaugă sufixul *-eni* (I, p. 37). Evoluția fonetică a toponimului este însă doar intuită, fără a fi pusă în legătură cu forma *Adaș*, atestată într-un document de la 1495 cu privire la posesia satelor Horodniceni, Mărcești și Grijlivi (cf. MDTM, II_1[5], p. 2). Și pentru oiconimul *Avrămeni* se preferă o etimologie lingvistică (*Avram* + *-eni*), fără a fi menționat documentul de la 1638, privitor, printre altele, la o ocină a lui *Avram*, lângă Bodeasa, dinspre Bașeu (cf. MDTM, II_1, 16). În cazul satului Zoițani, al cărui nume este justificat prin derivare de la patronimul *Zoița* (I, p. 46), ar fi trebuit menționată atestarea cu forma *Zoițanul* a oiconimului, începând de la 1865, ceea ce legitimează explicarea acestuia printr-un plural direct chiar de la antroponimul *Zoițanul* „fiul Zoiței” (cf. MDTM, II_1, 213). De asemenea, inexactă este și etimologia propusă pentru numele satului Hotcăuți, format prin derivare de la antroponimul *Hotco* cu sufixul *-ăuți* „după înlăturarea vocalei *-o* din radical” (I, p. 48), în acest caz având, de fapt, a face cu un

[5] *Mic dicționar toponimic al Moldovei (structural și etimologic).* Partea 1. *Toponime personale*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2014.

vechi derivat ucrainean de la numele *Hotko* cu sufixul colectiv *-owci*, adaptat fonetic în limba română cu forma *-ăuți* (cf. MDTM, II_1, 213). Semnalăm și oiconimul *Popoaia*, explicat de la numele unui inginer *Popoiu* sau *Popov*, stabilit în sat în anul 1927 (II, p. 36), fără a se ține seama de faptul că Dealul Popoaia și Pârâul Popoaia sunt atestate încă din 1892, deci cu 35 de ani înainte (o soluție etimologică mai plauzibilă ar fi un supranume feminin desemnând-o pe „soția popii" – MDTM, II_1, 332). Dubitabilă este și ipoteza etimologică avansată pentru oiconimul *Zahoreni*, anume de la numele popii *Zaharia*, menționat cu referire la acest sat într-un document de la 1428 (I, p. 355), infirmându-se astfel explicația propusă în acest caz de Emil Petrovici, anume un vechi derivat ucrainean *za+goréni* „(cei) de peste deal", de la *gora* „munte, deal" cu sufixul colectiv *-eni*. Considerând numele satelor Rânghilești și Rângăuți a fi descriptive, autorul le pune în legătură cu „platourile numite *ringuri* pe care călărețiitătari organizau antrenamente și întreceri sub îndrumarea băscacilor" (II, p. 81), fără a ține cont de sufixele *-ești*, respectiv *-owci*, folosite prin excelență la formarea de toponime personale (pentru o soluție etimologică, vezi MDTM, II_1, 348).

Deși analiza toponimică din acest volum nu este de tip structural, autorul identifică cu succes, acolo unde este cazul, relațiile de subordonare dintre elementele unui câmp toponimic: numele satului Volovăț „s-a dat de la numele hidronimului Volovăț" (I, p. 395), satul Sărata-Basarab „a luat numele de la pârâul Sărata" (I, p. 347) sau numele satului Râșca „s-a dat după numele mănăstirii Râșca" (II, p. 29). Întrebarea care se impune este de ce Ioan Canciuc nu a optat pentru explicarea etimologiei acestor nuclee polarizatoare (mai ales în cazul apelativelor ucrainene *olĭcha/ vilĭcha* „arin" și *rička* „râu, pârâu", obscure pentru cititorul neavizat), ceea ce ar fi întregit paleta etimologică a arealului analizat. În continuarea acestei idei, semnalăm lacune etimologice și în cazul unor oiconime greu descifrabile lingvistic (în special *Podriga*, *Pomârla*, pentru care vezi MDTM, II_1).

Fiecare dintre cele două tomuri ale lucrării se încheie cu o *Bibliografie* consistentă și un *Indice* al numelor de locuri, la finalul volumului al II-lea fiind reluat *Glosarul* prezentat în prima parte a cărții, mai mult decât binevenit pentru cititorii nefamiliarizați cu termenii învechiți sau regionali regăsiți în documentele care atestă evoluția istorică și dinamica teritorial-administrativă a localităților prezentate.

Dincolo de aspectele perfectibile inerente oricărei lucrări de dimensiunile celei consacrate Protopopiatului Săveni, volumul în discuție merită toată aprecierea cititorilor, specialiști sau nu, în primul rând pentru dedicarea și perseverența cu care autorul a adunat, de-a lungul anilor, informații din surse variate, unele necesitând eforturi considerabile pentru a fi descoperite (accesarea documentelor inedite în arhive, adunarea de date prin anchete de teren). În al doilea rând, valoarea tomului rezidă în coerența livrării rezultatelor documentare obținute și în verosimilitatea științifică a microstudiilor dedicate fiecărei comune în parte. Este știut faptul că preotul Ioan Canciuc a făcut parte din colectivul de redactare a *Tezaurului toponimic al României. Moldova*, realizat în cadrul Departamentului de toponimie al Institutului de Filologie Română „Alexandru Philippide" din Iași, ceea ce i-a facilitat accesul la un vast material documentar privitor la așezările botoșănene, dar i-a oferit și ocazia formării și maturizării ca cercetător, aspect reflectat în maniera de adunare, sistematizare, prezentare și interpretare a unui amplu ansamblu informațional, concretizat într-o perspectivă cronologică, coerentă și veridică, asupra evoluției istorico-geografice, teritorial-administrative, religioase și școlare a peste 160 de localități din Protopopiatul Săveni.

Ana-Maria Prisacaru
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide",
Academia Română, Filiala Iași, România
(carpanamaria@yahoo.co.uk)